

WYDATKI PIENIĘŻNE NA USŁUGI W BUDŻETACH GOSPODARSTW DOMOWYCH ROBOTNICZO-CHŁOPSKICH I CHŁOPSKICH W LATACH 1973-1976¹

Krystyna Ciechocińska

Wraz z rozwojem gospodarczym kraju oraz wzrostem zamożności społeczeństwa rośnie rola i znaczenie szeroko pojętej sfery usług. Wzrost ten przejawia się częstszym korzystaniem przez gospodarstwa domowe, jak i przez poszczególne osoby wchodzące w ich skład z usług świadczonych przez wyspecjalizowane zakłady, co się uwidacznia w zwiększających się wydatkach pieniężnych przeznaczonych na ten cel.

Wydatki pieniężne na usługi w zapisach budżetów gospodarstw domowych sklasyfikowane są w następujących grupach:

- usługi związane z odzieżą i obuwem,
- usługi związane z mieszkaniem,
- energia elektryczna i ciepła,
- usługi związane z higieną osobistą i ochroną zdrowia,
- usługi związane z kulturą, oświatą, sportem, turystyką i wypoczynkiem,
- usługi związane z transportem i łącznością,
- usługi osobno nie wymienione.

Ze względu na układ danych z budżetów gospodarstw domowych, analiza wydatków pieniężnych na usługi zostanie zaprezentowana w podziale na gospodarstwa domowe robotniczo-chłopskie i chłopskie.

GOSPODARSTWA DOMOWE ROBOTNICZO-CHŁOPSKIE

Strukturę wydatków pieniężnych na usługi w latach 1973-1976 w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich przedstawiono w tabeli 1.

¹ Opracowano na podstawie pracy K. Ciechocińskiej i A. Irek: Analiza wydatków na usługi na podstawie budżetów rodzinnych. IHWiU, 1978 (maszynopis).

Tabela 1

Wydatki pieniężne na usługi w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	1973		1974		1975		1976		Średnie roczne tempo wzrostu
	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	
Usługi ogółem (w tym):	1111	100,0	1408	126,7	1661	149,5	1807	162,6	17,5
— związane z odzieżą i obuwiem	57	100,0	67	117,5	76	133,3	80	140,4	12,0
— związane z mieszkaniami	170	100,0	286	168,2	425	250,0	408	240,0	33,9
— z zakresu opału, energii elektrycznej i ciepłej	108	100,0	128	118,5	140	129,6	183	169,4	19,2
— związane z higieną osobistą i ochroną zdrowia	54	100,0	58	107,4	69	127,8	71	131,5	9,5
— dotyczące kultury, oświaty, wychowania, sportu, turystyki i wypoczynku	267	100,0	314	117,6	327	122,5	359	134,5	10,3
— z zakresu transportu i łączności	267	100,0	324	121,3	361	135,2	393	147,2	13,7
— usługi osobno nie wymienione	188	100,0	231	122,9	263	139,9	313	166,5	18,5

Jak wykazują dane tabeli, poziom wydatków pieniężnych na poszczególne grupy usług jest zróżnicowany. Kolejność wydatków pieniężnych na poszczególne grupy usług pod względem ich wysokości przedstawia się następująco: najwyższe kwoty przypadają na usługi związane z mieszkaniem, dalej na usługi związane z transportem i łącznością, usługi związane z kulturą, oświatą, wychowaniem, sportem, turystyką i wypoczynkiem, następnie usługi osobno nie wymienione, opłaty za energię elektryczną i ciepłą, usługi związane z odzieżą i obuwem, i najniższe kwoty przeznacza się na usługi związane z higieną osobistą i ochroną zdrowia.

Przy wzroście wartości bezwzględnych (w latach 1973-1976) zarówno wydatków na usługi razem, jak i na poszczególne grupy rodzajowe usług, obserwujemy różne średnioroczne tempo wzrostu tych wydatków. O ile średnioroczne tempo wzrostu wydatków pieniężnych na usługi razem wynosi 17,5⁰%, o tyle powyżej tej wielkości znalazły się: usługi związane z mieszkaniem (33,9⁰%), opłaty za energię elektryczną i ciepłą (19,2⁰%), usługi osobno nie wymienione (18,5⁰%). Niższym tempem wzrostu charakteryzują się usługi związane z transportem i łącznością (13,7⁰%), usługi związane z odzieżą i obuwem (12,0⁰%), kulturą, oświatą, wychowaniem, sportem, turystyką i wypoczynkiem (10,3⁰%) oraz usługi dotyczące higieny osobistej i ochrony zdrowia (9,5⁰%).

Na wartość usług związanych z odzieżą i obuwem składają się 2 pozycje: usługi odzieżowe, włókiennicze i skórzanе oraz usługi obuwnicze. Jeżeli wielkość wydatków na usługi odzieżowe w badanym okresie wyraźnie rośnie (średnioroczne tempo wzrostu wyniosło dla tych wydatków 12,9⁰%), to wielkość rozchodów na naprawę obuwia utrzymuje się w gospodarstwach robotniczo-chłopskich na niskim i w zasadzie niezmiennym poziomie. Te dwie tendencje spowodowały, że średnioroczne tempo wzrostu wydatków na usługi związane z odzieżą i obuwem wyniosło 12,0⁰%. Było ono niższe od dynamiki wzrostu całego kompleksu wydatków na odzież i obuwie. Zjawisko to spowodowało, że rola usług w zaspokajaniu potrzeb w zakresie odzieży i obuwia w omawianym okresie spadła z 2,5 do 2,4⁰%. Szczegółowe informacje na ten temat zawiera tabela 2.

Grupą wydatków, w której rola usług w strukturze wzrasta, są rozchody na mieszkanie (tab. 3). Najwyższą dynamiką wzrostu charakteryzują się w tej grupie usług wydatki, na które ponoszone są najwyższe nakłady pieniężne, tj. opłaty związane z uzyskaniem mieszkania (średnio o 61,3⁰% rocznie), usługi instalacyjno-remontowe (o 33,3⁰%) oraz remontowo-budowlane (o 31,6⁰%). Pozostałe rodzaje usług w ramach tej grupy wydatków nie odgrywają dużej roli, a tempo ich wzrostu jest stosunkowo niskie. Tak więc wyższe niż przeciętne dla całej grupy wydatków na mieszkanie tempo wzrostu wydatków na usługi związane

Tabela 2

Wydatki pieniężne na usługi związane z odzieżą i obuwiem w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu %
	1973	1974	1975	1976	1974	1975	1976	
					1973	1973	1973	
Ogółem odzież i obu- wie (w tym:)	2296	2690	2940	3346	117,2	128,0	145,7	13,4
— usługi odzieżo- we, włókienni- cze i skórzane	50	60	68	72	120,0	136,0	144,0	12,9
— usługi obuwni- cze	7	7	8	8	100,0	114,3	114,3	6,7
Razem usługi	57	67	76	80				
Srednio					117,5	133,3	140,4	12,0

z mieszkaniem ukształtowało się głównie pod wpływem wzrostu spożycia usług o charakterze budowlanym. W efekcie rola usług w tej grupie wydatków wzrosła z 13,4⁰/o w 1973 r. do 15,7⁰/o w 1976 roku.

W związku ze słabym rozwojem infrastruktury wsi (brak sieci elektrociepłowniczej, znikoma sieć wodnokanalizacyjna i gazowa) oraz niskim poziomem wyposażenia gospodarstw robotniczo-chłopskich we własne instalacje — wielkość wydatków na opał, energię elektryczną i ciepłą w tej grupie gospodarstw jest niska. Niski też jest w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich poziom rozchodów na energię elektryczną i ciepłą, tj. na centralne ogrzewanie i ciepłą wodę, energię elektryczną i gaz (tab. 4).

Wśród wymienionych opłat podstawowe znaczenie mają wydatki na energię elektryczną. Charakteryzują się one jednocześnie stosunkowo wysokim tempem wzrostu. Dynamicznie również w analizowanym okresie rosną w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich rozchody na gaz. Średnioroczne tempo wzrostu ukształtowało się na poziomie 23,6⁰/o. Należy jednakże pamiętać, że wiejskie gospodarstwa domowe korzystają głównie z gazu z butli (tzw. gazyfikacja bezprzewodowa). W latach 1975-1976 odnotowano również w gospodarstwach robotniczo-chłopskich znikome wydatki na centralne ogrzewanie i ciepłą wodę. Bardzo niski poziom tych rozchodów w przeliczeniu na 1 osobę wskazuje, że wśród gospodarstw objętych badaniem budżetów prawdopodobnie tylko 1-2 gospodarstwa zarejestrowały tego typu opłaty.

Omówione wyżej tendencje spowodowały, że udział wydatków na energię elektryczną i ciepłą w całości wydatków na opał, energię elek-

Tabela 3

Wydatki pieniężne na usługi związane z mieszkaniem w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	1974	1975	1976	
					1973	1973	1973	
Ogółem mieszkanie (w tym:)	1268	1778	2392	2599	140,2	188,6	205,0	27,0
— opłaty związane z uzyskaniem mieszkania	10	34	68	42	340,0	680,0	420,0	61,3
— czynsz najmu za lokale mieszkalne	11	14	23	20	127,3	209,1	181,8	22,1
— usługi dotyczące wyrobów metalowych, z tworzyw sztucznych, gumy, szkła i ceramiki	2	2	1	2	100,0	50,0	100,0	0
— usługi związane z wyrobami elektrotechnicznymi gospodarstwa domowego	4	3	7	7	75,0	175,0	175,0	20,5
— usługi z zakresu wyrobów meblarsko-tapicerskich, stolarskich, bednarskich oraz pozostałych z drewna i wikliny	5	7	4	5	140,0	80,0	100,0	0
— pozostałe usługi związane z utrzymaniem mieszkania	9	12	13	11	133,3	144,0	122,2	6,8
— usługi remontowo-budowlane	98	156	216	223	159,2	220,4	227,6	31,6
Razem usługi Średnio	170	286	425	408	168,2	250,0	240,0	33,9

Tabela 4

Wydatki pieniężne na energię elektryczną i ciepłą w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	$\frac{1974}{1973}$	$\frac{1975}{1973}$	$\frac{1976}{1973}$	
Ogółem opał, energia elektryczna i ciepła (w tym:)	340	386	431	511	113,5	126,8	150,3	14,5
— centralne ogrzewanie i ciepła woda	—	—	1	1	—	—	200,0	41,4
— energia elektryczna	99	117	126	164	118,2	127,3	165,7	18,4
— gaz	9	11	13	17	122,2	144,4	188,9	23,6
Razem usługi Średnio	108	128	140	183	118,5	129,6	169,4	19,1

tryczną i ciepłą wzrósł z 31,7⁰/₀ w 1973 r. do 35,8⁰/₀ w 1976 roku.

Budząca niepokój niska wartość wydatków na higienę osobistą i ochronę zdrowia w gospodarstwach robotniczo-chłopskich jest między innymi efektem niskiego poziomu wydatków na usługi związane z higieną osobistą i ochroną zdrowia.

Wśród wymienionych w tabeli 5 rodzajów usług najwyższe kwoty gospodarstwa robotniczo-chłopskie przeznaczają na usługi w zakresie zdrowia i opieki społecznej oraz fryzjerskie i kosmetyczne. Stanowią one ok. 92⁰/₀ całości wydatków na usługi związane z higieną osobistą i ochroną zdrowia. Wysoka dynamika wzrostu rozchodów na pranie, chemiczne czyszczenie i farbowanie pozwala przypuszczać, że ich rola w przyszłości będzie wzrastać.

Stosunkowo niskie tempo wzrostu usług w zakresie zdrowia i opieki społecznej oraz fryzjersko-kosmetyczne spowodowało, że udział usług w ogólnych wydatkach przeznaczonych na higienę osobistą i ochronę zdrowia spada z 20,0⁰/₀ w 1973 r. do 16,9⁰/₀ w 1976 roku.

Również i w drugiej grupie wydatków świadczących o standardzie życia ludności, tj. w wydatkach na kulturę, oświatę, sport, turystykę i wypoczynek rola usług w badanym okresie spada z 44,5 do 38,4⁰/₀. O rozmiarach wydatków na poszczególne rodzaje usług należących do tej kategorii informuje tabela 6. Wynika z niej, że ludność robotniczo-chłopska przeznaczająca stosunkowo duże kwoty na opłatę za internaty (którą trudno uznać za typowy wydatek z zakresu oświaty i wychowania) oraz na pro-

Tabela 5

Wydatki pieniężne na usługi związane z higieną osobistą i ochroną zdrowia w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	1974 1973	1975 1973	1976 1973	
	Ogółem higiena osobista i ochrona zdrowia (w tym:)	270	319	375	419	118,1	138,9	
— usługi w zakresie zdrowia i opieki społecznej	36	37	48	46	102,8	133,3	127,8	8,6
— usługi optyczne	1	1	1	1	100,0	100,0	100,0	0
— żłobki	—	—	—	—	—	—	—	—
— usługi fryzjersko-kosmetyczne	14	16	16	19	114,3	114,3	135,7	10,8
— pranie, chemiczne czyszczenie i farbowanie	3	4	4	5	133,3	133,3	166,7	18,6
— pozostałe usługi	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem usługi	54	58	69	71				
Średnio					107,4	127,8	131,5	9,7

ste formy uczestnictwa w kulturze i turystyce, tj. na opłaty za radio i telewizję oraz na wycieczki krajowe i zagraniczne (głównie szkolne i z miejsca pracy). W związku z zaobserwowanym w latach 1973-1976 wzrostem powyższych wydatków należy się spodziewać, że w przyszłości w gospodarstwach domowych robotników-chłopskich zwiększy się w strukturze wydatków na usługi związane z kulturą, oświatą, sportem, turystyką i wypoczynkiem rola wydatków za sprawowanie opieki przedszkolnej, kursy i naukę pozaszkolną oraz wczasy.

Szybki rozwój motoryzacji indywidualnej spowodował, że wydatki na transport i łączność w gospodarstwach robotniczo-chłopskich charakteryzują się w badanym okresie wysoką dynamiką wzrostu. Natomiast znacznie niższe tempo rozwoju występuje w dziedzinie usług związanych z transportem i łącznością. Zjawisko to spowodowało, że udział ich w ogólnej wartości wydatków na transport i łączność zmniejszył się z 56,2% w roku 1973 do 44,8% w 1976 roku.

Wyszczególnienie	Lata				Procent			cd. tabeli 6
	1973	1974	1975	1976	1974	1975	1976	Średnie roczne tempo wzrostu w %
					1973	1973	1973	
rzyskich i wy- robów kaletni- czych	1	—	—	—	—	—	—	—
— wydatki na wy- cieczki krajowe i zagraniczne	32	42	37	48	131,3	115,6	150,0	14,5
— wczasy	7	7	12	15	100,0	171,4	214,3	28,9
— kolonie i obozy	4	4	5	4	100,0	125,0	100,0	0
— pozostałe usługi w zakresie spor- tu, turystyki i wypoczynku	1	1	1	—	100,0	100,0	—	—
Razem usługi	267	314	327	359				
Srednio					117,6	122,5	134,5	10,5

Wśród wymienionych w tabeli 7 rodzajów usług dominującą rolę odgrywają wydatki na przejazdy PKS-em. Na ich wysoką wartość składają się głównie kwoty przeznaczone na zakup biletów miesięcznych PKS dla pracowników zatrudnionych poza gospodarstwem oraz uczniów. Najwyższe tempo wzrostu zanotowano natomiast dla wydatków za transport artykułów nieżywnościowych (22,1% w skali roku), za przejazdy komunikacji miejskiej (20,0%) i naprawy sprzętu transportowego oraz różnych opłat (15,2%).

Ostatnią pozycję wśród rozchodów wyszczególnionych w budżetach stanowią wydatki na usługi i rozchody osobno nie wymienione. Na ich wartość składają się między innymi usługi finansowe oraz pozostałe usługi (pogrzebowe, religijne itp.). O bezwzględnych rozmiarach tych wydatków oraz tempie wzrostu w analizowanym okresie można się zorientować z danych zawartych w tabeli 8.

GOSPODARSTWA DOMOWE CHŁOPSKIE

Kształtowanie się wydatków pieniężnych na usługi w latach 1973-1976 w gospodarstwach domowych chłopskich przedstawiono w tabeli 9.

Jak wynika z przytoczonych danych, poziom pieniężnych wydatków na poszczególne grupy rodzajowe usług jest zróżnicowany. Kolejność pieniężnych wydatków na usługi pod względem ich wielkości jest następu-

Tabela 7

Wydatki pieniężne na usługi związane z transportem i łącznością w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	$\frac{1974}{1973}$	$\frac{1975}{1973}$	$\frac{1976}{1973}$	
Ogółem transport i łączność (w tym:)	475	643	684	878	135,4	144,0	184,8	22,8
— przejazdy koleją oraz usługi wagonów sypialnych	39	46	50	54	117,9	128,2	138,5	11,6
— przejazdy PKS-em, samolotem i statkiem	132	162	178	181	122,7	134,8	137,1	11,1
— przejazdy środkami komunikacji miejskiej	30	37	45	52	123,3	150,0	173,3	20,0
— transport artykułów żywnościowych	2	2	2	2	100,0	100,0	100,0	0
— transport artykułów nieżywnościowych	34	48	58	62	141,2	170,6	182,4	22,1
— naprawa sprzętu transportowego oraz różne opłaty	19	17	15	29	89,5	78,9	152,6	15,2
— opłata za parking i garaż	2	1	2	1	50,0	100,0	50,0	-20,7
— usługi pocztowe i telekomunikacyjne	9	11	11	12	122,2	122,2	133,3	10,0
Razem usługi Średnio	267	324	361	393	121,3	131,5	147,2	13,7

jąca: najwyższe kwoty gospodarstwa domowe chłopskie przeznaczają na usługi związane z kulturą, oświatą, wychowaniem, sportem, turystyką i wypoczynkiem, dalej na usługi związane z transportem i łącznością, usługi związane z mieszkaniem, usługi osobno nie wymienione, opłaty za energię elektryczną i ciepłą, usługi dotyczące higieny osobistej i ochrony zdrowia, oraz najmniej przeznaczają na usługi związane z odzieżą i obuwiem.

Tabela 8

Wydatki pieniężne na usługi osobno nie wymienione w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	$\frac{1974}{1973}$	$\frac{1975}{1973}$	$\frac{1976}{1973}$	
	Ogółem usługi i rozchody osobno nie wymienione (w tym:)	411	491	527	579	119,5	128,5	
— usługi finansowe	137	165	185	207	120,4	135,0	151,1	14,7
— pozostałe usługi osobno nie wymienione	51	66	78	106	129,4	152,9	207,8	27,6
Razem usługi Średnio	188	231	263	313	122,8	139,9	166,5	18,6

Przy wzroście wielkości bezwzględnych obserwowanych w latach 1973-1976 zarówno wydatków pieniężnych na usługi razem, jak i na poszczególne grupy rodzajowe usług, zauważamy różne średnioroczne tempo ich wzrostu. Jeżeli średnioroczne tempo wzrostu pieniężnych wydatków na usługi razem wynosi 12,3%, to powyżej tej wielkości uplasowały się: usługi związane z odzieżą i obuwiem (21,9%), opłaty na energię elektryczną i ciepłą (18,9%), usługi związane z mieszkaniem (16,0%) oraz usługi osobno nie wymienione (13,4%). Niższym tempem wzrostu w porównaniu do wydatków pieniężnych na usługi razem charakteryzują się: usługi związane z transportem i łącznością (11,1%), z higieną osobistą i ochroną zdrowia (6,4%), z kulturą, oświatą, wychowaniem, sportem, turystyką i wypoczynkiem (6,3%).

W wydatkach pieniężnych na usługi związane z odzieżą i obuwiem decydującą rolę odgrywa wartość usług odzieżowych, włókienniczych i skórzanych. Jednocześnie rozchody pieniężne na ten cel w gospodarstwach domowych chłopskich w okresie 1973-1976 osiągnęły wysokie tempo rozwoju (średnio 24,5% rocznie). Natomiast wydatki pieniężne na usługi obuwnicze utrzymują się na niskim i w zasadzie niezmiennym poziomie (tab. 10).

Wyższa niż przeciętna dla ogólnych wydatków pieniężnych na odzież i obuwie (towary i usługi) dynamika wzrostu usług w zakresie odzieży i obuwia wynika zatem z tendencji zmian w poziomie wydatków na usługi odzieżowe, włókiennicze i skórzane. W ostatecznym efekcie rola usług

Tabela 9

Wydatki pieniężne na usługi w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	1973		1974		1975		1976		Średnie roczne tempo wzrostu w %
	zł	%	zł	%	zł	%	zł	%	
Usługi ogółem (w tym:)	1043	100,0	1229	117,8	1365	130,9	1478	141,7	12,3
— związane z odzieżą i obuwiem	36	100,0	62	172,2	63	175,0	65	180,6	21,9
— związane z mieszkaniem	194	100,0	250	128,9	296	152,6	303	156,2	16,0
— z zakresu opału, energii elektrycznej i ciepłej	121	100,0	144	119,0	159	131,4	203	167,8	18,9
— z zakresu higieny osobistej i ochrony zdrowia	59	100,0	63	106,8	64	108,5	71	120,3	6,4
— związane z kulturą, oświatą, wychowaniem, sportem, turystyką i wypoczynkiem	262	100,0	285	108,8	301	114,9	314	119,8	6,3
— z zakresu transportu i łączności	225	100,0	260	115,6	302	134,2	309	137,3	11,1
— usługi osobno nie wymienione	146	100,0	165	113,0	180	123,3	213	145,9	13,4

Tabela 10

Wydatki pieniężne na usługi związane z odzieżą i obuwem w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	$\frac{1974}{1973}$	$\frac{1975}{1973}$	$\frac{1976}{1973}$	
	Ogółem odzież i obuwie (w tym:)	1953	2207	2429	2859	113,0	124,4	
— usługi odzieżo- we, włókienni- cze i skórzane	30	56	56	58	186,7	186,7	193,3	24,5
— usługi obuwni- cze	6	6	7	7	100,0	116,7	116,7	5,4
Razem usługi Średnio	36	62	63	65	172,2	175,0	180,6	21,9

w globalnych wydatkach na odzież i obuwie w gospodarstwach chłopskich wzrasta z 1,8% w roku 1973 do 2,3% w 1976 roku.

Natomiast w kompleksie wydatków zaspokajających potrzeby związane z mieszkaniem rola usług w gospodarstwach domowych chłopskich spada z 16,5% w 1973 r. do 13,9% w 1976 roku. O strukturze wydatków składających się na usługi związane z mieszkaniem można się zorientować z informacji zawartych w tabeli 11.

Decydującą rolę odgrywają tu usługi o charakterze budowlanym, tj. budowlano-remontowe oraz instalacyjno-remontowe. W analizowanym okresie udział ich w globalnej wartości usług związanych z mieszkaniem waha się w granicach 86-90%. Jeżeli tendencje zaobserwowane w latach 1973-1976 utrzymają się w przyszłości, to udział usług o charakterze budowlanym zmniejszy się na korzyść opłat związanych z uzyskaniem mieszkania oraz związanych z wyrobami meblarsko-tapicerskimi, stolarskimi, bednarskimi oraz pozostałymi z drewna i wikliny.

Wielkość wydatków na mieszkanie uzupełnić należy o wartość rozchodów na opał, energię elektryczną i ciepłą. Szczegółowe informacje w zakresie wydatków pieniężnych na energię elektryczną i ciepłą w gospodarstwach domowych chłopskich zawiera tabela 12.

Brak urządzeń infrastruktury na wsi (sieci elektrociepłowniczej, wodnokanalizacyjnej i gazowej) oraz słabe wyposażenie gospodarstw we własne instalacje powoduje, że poziom wydatków na energię elektryczną i ciepłą w gospodarstwach domowych chłopskich (podobnie jak i w robotniczo-chłopskich) jest niski. Decydującą rolę odgrywają w nich, charakteryzujące się stosunkowo wysokim tempem wzrostu, wydatki pie-

Tabela 11

Wydatki pieniężne na usługi związane z mieszkaniem w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	$\frac{1974}{1973}$	$\frac{1975}{1973}$	$\frac{1976}{1973}$	
Ogółem mieszkanie (w tym:)	1175	1462	1846	2177	124,4	157,1	185,3	22,8
— opłaty za uży- skane mieszka- nia	4	3	25	17	75,0	625,0	425,0	62,0
— czynsz najmu za lokale mie- szkalne	5	5	4	7	100,0	80,0	140,0	11,9
— usługi związane z wyrobami me- talowymi, z tworzyw sztucz- nych, szkła i ceramiki	1	2	1	1	200,0	100,0	100,0	0
— usługi związane z wyrobami elektrotechnicz- nymi gospodar- stwa domowego	3	5	6	4	166,7	200,0	133,0	10,0
— usługi w zakre- sie wyrobów meblarsko-ta- picerskich, bed- narskich, sto- larskich oraz pozostałych z drewna i wi- kliny	3	6	3	7	200,0	100,0	233,3	32,6
— pozostałe usługi związane z utrzymaniem mieszkania	4	5	6	6	125,0	150,0	150,0	14,5
— usługi budowla- no-remontowe	133	155	176	193	116,5	132,3	145,1	13,2
— usługi instal- acyjno-remon- towe	41	69	75	68	168,3	182,9	165,9	18,4
Razem usługi	194	250	296	303				
Srednio					128,9	152,6	156,2	16,0

Tabela 12

Wydatki pieniężne na energię elektryczną i ciepłą w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	1974 1973	1975 1973	1976 1973	
	Ogółem opał, energia elektryczna i ciepła (w tym:)	461	509	559	645	110,4	121,3	
— centralne ogrzewanie i ciepła woda	—	—	—	—	—	—	—	—
— energia elektryczna	112	133	146	188	118,8	130,4	167,9	18,9
— gaz	9	11	13	15	122,2	144,4	166,7	18,6
Razem usługi	121	144	159	203				
Średnio					119,0	131,4	167,8	18,9

Tabela 13

Wydatki pieniężne na usługi związane z higieną osobistą i ochroną zdrowia w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973 - 1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	1974 1973	1975 1973	1976 1973	
	Ogółem higiena osobista i ochrona zdrowia (w tym:)	281	330	374	416	117,4	133,1	
— usługi w zakresie zdrowia i opieki społecznej	44	48	49	51	109,1	111,4	115,9	5,1
— usługi optyczne	1	1	1	1	100,0	100,0	100,0	0
— żłobki	—	—	—	—	—	—	—	—
— usługi fryzjerskie i kosmetyczne	11	12	12	15	109,1	109,1	136,4	10,8
— pranie, chemiczne czyszczenie i farbowanie	3	2	2	3	66,7	66,7	100,0	0
— pozostałe usługi	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem usługi	59	63	64	71				
Średnio					106,8	108,5	120,3	6,3

niężne na energię elektryczną (średnio 18,9⁰/o rocznie). Szybko rosną również w gospodarstwach chłopskich nie mające jeszcze większego znaczenia wydatki pieniężne na gaz. Jest to przejaw upowszechniania się w ciągu ostatnich lat wśród tych gospodarstw korzystania z gazu z butli.

Szybki wzrost zużycia energii elektrycznej jak i gazu z butli powoduje, że udział wydatków na energię elektryczną i ciepłą gospodarstw domowych chłopskich wzrasta z 26,3⁰/o w roku 1973 do 31,4⁰/o w 1976 roku.

Niski poziom ogólnych wydatków pieniężnych na higienę osobistą i ochronę zdrowia w gospodarstwach domowych chłopskich wynika między innymi z faktu, że gospodarstwa te korzystają rzadko z usług związanych z higieną osobistą i ochroną zdrowia (tab. 13). Wydatki na nie stanowią około 93⁰/o wartości usług związanych z higieną osobistą i ochroną zdrowia. W efekcie bardzo niskiego tempa wzrostu wartości usług w zakresie zdrowia i opieki społecznej oraz fryzjersko-kosmetycznych, udział usług w globalnych wydatkach na higienę osobistą i ochronę zdrowia w gospodarstwach domowych chłopskich spada z 21,0⁰/o w 1973 r. do 17,1⁰/o w 1976 roku.

Niskie tempo wzrostu wartości wydatków na higienę osobistą i ochronę zdrowia oraz wchodzących w ich skład usług w gospodarstwach domowych chłopskich budzić może niepokój, ponieważ rozmiary ich decydują między innymi o standardzie życia.

W społeczeństwie o wysokim standardzie życia dużą rolę w strukturze konsumpcji odgrywają również wydatki na kulturę, oświatę, sport, turystykę i wypoczynek.

Jak kształtowała się ich wielkość oraz jaki był w nich udział usług w gospodarstwach domowych chłopskich w okresie 1973-1976 informują dane zawarte w tabeli 14.

W usługach związanych z kulturą, oświatą, sportem, turystyką i wypoczynkiem gospodarstwa domowe chłopskie przeznaczają najwyższe kwoty na opłaty za internaty, za radio i telewizję, na wycieczki krajowe i zagraniczne oraz kursy i naukę pozaszkolną (przeszło 80⁰/o wartości wydatków). Wymienione rodzaje wydatków (poza opłatami za radio i telewizję) charakteryzowały się w badanym okresie stosunkowo niskim tempem wzrostu. Dlatego też rola wydatków na usługi w rozchodach pieniężnych na kulturę, oświatę, sport, turystykę i wypoczynek gospodarstw domowych chłopskich w latach 1973-1976 spadła z 49,1 do 42,3⁰/o. Na zakończenie, na podstawie danych z tabeli 14 można pokusić się o wyciągnięcie wniosku, że gospodarstwa domowe chłopskie, podobnie jak i robotniczo-chłopskie, w odróżnieniu od pracowniczych korzystają głównie z prostych form kulturalno-oświatowych (słuchają radia, oglądają telewizję oraz jeżdżą na wycieczki).

Tabela 14

Wydatki pieniężne na usługi związane z kulturą, oświatą, sportem, turystyką i wypoczynkiem w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	$\frac{1974}{1973}$	$\frac{1975}{1973}$	$\frac{1976}{1973}$	
Ogółem kultura, oświata, wychowa- nie, sport, turysty- ka i wypoczynek (w tym:)	534	619	710	743	115,9	133,0	139,1	11,6
— sprawowanie opieki przed- szkolnej	1	2	2	2	200,0	200,0	200,0	26,0
— kursy i nauka pozaszkolna	20	24	23	19	120,0	115,0	95,0	-1,7
— korepetycje	1	1	1	1	100,0	100,0	100,0	0
— internaty	122	120	123	127	98,4	100,8	104,1	1,3
— naprawa pomo- cy szkolnych oraz pozostałe usługi w zakre- sie oświaty i wychowania	7	7	8	9	100,0	114,3	128,6	8,9
— usługi muzycz- ne, filmowe i fotograficzne	3	2	3	3	66,7	100,0	100,0	0
— usługi elektro- niczne i tele- techniczne	11	15	16	18	136,4	145,5	163,6	17,9
— działalność mu- zyczna i roz- rywkowa	15	18	16	17	120,0	106,7	113,3	4,1
— opłaty za radio i telewizję	51	63	71	81	123,5	139,2	158,8	16,7
— usługi w zakre- sie sprzętu osob- no nie wymie- nionego	5	6	7	7	120,0	140,0	140,0	11,9
— pozostałe usługi w zakresie kul- tury i sztuki	1	1	1	—	100,0	100,0	—	—

cd. tabeli 14

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	1974 1973	1975 1973	1976 1973	
	— usługi w zakresie sprzętu sportowego, zabawek, gier towarzyskich i wyrobów kaletniczych	—	—	—	—	—	—	
— wydatki na wycieczki krajowe i zagraniczne	23	23	22	27	100,0	95,7	117,4	5,4
— wczasy	1	2	7	1	200,0	700,0	100,0	0
— kolonie i obozy	1	1	1	2	100,0	100,0	200,0	26,0
— pozostałe usługi w zakresie sportu, turystyki i wypoczynku	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem usługi	262	285	301	314				
Srednio					108,8	114,9	119,8	6,3

Również w gospodarstwach domowych chłopskich rola wydatków na transport i łączność w wydatkach ogółem w ciągu ostatnich lat wzrasta (spadek wartości rozchodów na transport i łączność w 1976 r. w gospodarstwach chłopskich objętych badaniem budżetów należy uznać za przypadkowy). Jaka jest rola usług w globalnej wartości wydatków na transport i łączność oraz jakie rodzaje usług wchodzi w skład usług związanych z transportem i łącznością określają dane zawarte w tabeli 15.

Występujące na terenach wiejskich warunki — dojazdy do urzędów, szkół, ośrodków handlowo-usługowych, ośrodków zdrowia, dowóz do gospodarstw węgla, nawozów sztucznych itp. — powodują, że gospodarstwa domowe chłopskie najwięcej wydają w usługach związanych z transportem i łącznością na przejazdy PKS-em, koleją oraz usługi wagonów sypialnych i transport artykułów nieżywnościowych. Jeżeli w przyszłości utrzymają się tendencje z lat 1973-1976, to rola ich w strukturze rozchodów na usługi związane z transportem i łącznością jeszcze bardziej wzrośnie, podobnie jak i wydatków na przejazdy środkami komunikacji miejskiej. Niskie w gospodarstwach chłopskich tempo wzrostu wartości wy-

Tabela 15

Wydatki pieniężne na usługi związane z transportem i łącznością w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	$\frac{1974}{1973}$	$\frac{1975}{1973}$	$\frac{1976}{1973}$	
Ogółem transport i łączność (w tym:)	544	601	736	668	110,5	135,3	122,8	7,1
— przejazdy koleją oraz usługi wagonów sypialnych	28	31	35	32	110,7	125,0	114,3	4,4
— przejazdy PKS-em, samolotem i statkiem	117	146	167	171	124,8	142,7	146,2	13,4
— przejazdy środkami komunikacji miejskiej	17	19	23	25	111,8	135,3	147,1	13,7
— transport artykułów żywnościowych	3	2	2	3	66,7	66,7	100,0	0
— transport artykułów nieżywnościowych	27	31	31	36	114,8	114,8	133,3	10,0
— naprawa sprzętu transportowego oraz różne opłaty	21	19	29	25	90,5	138,1	119,0	6,0
— opłata za parking i garaż	2	1	2	4	50,0	100,0	200,0	26,0
— usługi pocztowe i telekomunikacyjne	10	11	13	13	110,0	130,0	130,0	9,1
Razem usługi	225	260	302	309				
Srednio					115,6	134,2	137,3	11,1

datków na naprawę sprzętu transportowego oraz różne opłaty może wynikać z przyczyn losowych.

Ostatnią pozycję w rozchodach wyszczególnionych w budżetach zajmują wydatki na usługi i rozchody osobno nie wymienione. Do usług wchodzących w ich skład zalicza się usługi finansowe oraz pozostałe usługi (pogrzebowe, religijne itd.). O roli tej pozycji w strukturze wydatków ogółem oraz udziale w niej usług w okresie 1973-1976 informują dane zawarte w tabeli 16.

Tabela 16

Wydatki pieniężne na usługi osobno nie wymienione w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwach domowych chłopskich w latach 1973-1976

Wyszczególnienie	Lata				Procent			Średnie roczne tempo wzrostu w %
	1973	1974	1975	1976	1974	1975	1976	
					1973	1973	1973	
Ogółem usługi i rozchody osobno nie wymienione (w tym:)	219	268	304	327	122,4	138,8	149,3	14,2
— usługi finansowe	62	69	84	65	111,3	135,5	104,8	1,7
— pozostałe usługi osobno nie wymienione	84	96	96	148	114,3	114,3	176,2	20,7
Razem usługi	146	165	180	213				
Srednio					113,0	123,3	145,9	13,4

Крыстына Цехоціньска

ДЕНЕЖНЫЕ РАСХОДЫ НА УСЛУГИ В ДОМАШНИХ БЮДЖЕТАХ
ХОЗЯЙСТВ РАБОЧЕ-КРЕСТЬЯН И КРЕСТЬЯН В ПЕРИОД 1973—1976 ГГ.

Резюме

Основным источником информации использованным в настоящем труде являются данные домашних бюджетов. Предметом исследований являлись зарегистрированные расходы на рыночные услуги в домашних бюджетах хозяйств рабоче-крестьян и крестьян в период 1973-1976 гг.

Наблюдаемый рост абсолютных величин в указанный период как общих расходов, так и расходов отдельных видовых групп, характеризуется различными среднегодовыми темпами в отдельных типах домашних расходов связанных с ведением хозяйства. Если в домашних бюджетах рабоче-крестьян наивысшие среднегодовые темпы роста расходов наблюдаются в услугах связанных с жильем, то в группе крестьян наивысшими среднегодовыми темпами роста характеризуются услуги связанные с одеждой и обувью. Это является примером разных поведений на рынке, а также и других предпочтений рассматриваемых двух групп потребителей.

Krystyna Ciechocińska

PECUNIARY EXPENDITURES FOR SERVICES IN HOUSEHOLD
BUDGETS OF PEASANT-WORKERS AND PEASANTS IN THE PERIOD 1973-1976

S u m m a r y

The basic source of information made use of in the present work are data of household budgets. The subject of investigations are recorded expenses for market services in household budgets of peasant-workers and peasants in the period 1973-1976.

The observed growth of absolute values in the period 1973-1976 both expenses in total for services and those in particular kinds of groups proves different mean annual growth rate of these expenses in particular types of household connected with farming. When in households of peasant-workers the highest mean annual growth rate is observed in expenses connected with lodging, so in the group of peasants' households the highest mean annual growth rate is observed in expenses connected with clothing and footwear. It is an example of different behaviours in the market and still other preferences of the above two groups of consumers.